

ДЕКЛАРАЦИЈА О ЗАЈЕДНИЧКОМ ЈЕЗИКУ Опомена под плаштом једног континуитета

У раду се о недавно обелодањеној *Декларацији о заједничком језику* говори као о озбиљном тесту будности српских лингвиста, доведених у ситуацију да, стицајем околности, по потреби, „доказују“ доказано, „објашњавају“ објашњено. У *Декларацији* се свесно замагљује истина о томе да је до данашње, у планетарним оквирима уникатне „полиглосије“, на простору између Македоније и Бугарске, на југоистоку, и Словеније, на северо-западу, дошло преименовањем књижевног језика који је за потребе свога народа и његове културе у XIX веку реформисао Вук Караџић. Изјавом да су „све четири тренутно постојеће стандардне варијанте равноправне“ и да се не може „једна од њих сматрати језиком, а друге варијантама тог језика“ без увијања се тражи давање легитимитета једном фалсификату. Крајњи циљ је, нема сумње, затирање и имена српског језика, као и његових носилаца на простору Босне и Херцеговине, где су и српски народ и његов језик данас најугроженији.

Кључне речи: *Декларација о заједничком језику*, фалсификат, затирање лингвонима *српски језик*.

1. Средином октобра године 1944. тешко оболелом Богдану Поповићу казали су да несносна бука долази од топова и каћуша на прилазима престонице. Чувши

да „наши ослобађају Београд“ и сазнавши о којима „нашима“ је реч и ко ће владати земљом, старац се, кажу, придигао у самртној постељи, пустио сузу и слабашним гласом изустио: „Србијо, опет те преварише“. Ових петнаестак минута украшће вам изнуђени осврт на један необичан, и само на први поглед наиван, безазлен покушај још једне преваре, овога пута не само Србије него српства у целини, још једне подвале, још једног увлачења Срба у неко заједништво, у нови, ту нема сумње, „братски загрљај“, а недавно смо се из онога стогодишњег „питонског“;¹ додуше вољом других, најзад ослободили. За мање упућене у *Декларација о заједничком језику* малтене нема ничега спорног, али иза „откривања топле воде“, како је већ примећено, стоји нимало безазлена накана, ни најмање бенигна позадина, које као да нису свесни многи појединци из струке. Као припадник безмало шачице истомишљеника у пријави теме данашњег окупљања написао сам да *Декларација о заједничком језику* представља озбиљан тест будности српских лингвиста, обавезујући их да, стицајем околности, по потреби, „доказују“ доказано, „објашњавају“ објашњено.

2. У вези са данашњом „полиглосијом“ на простору између Бугарске и Словеније све је јасно. И странци говоре о једном лингвистичком и више политичких језика (Грешел 2001). Јасно је, као на длану, да је до те, на планети уникатне, лингвистичке номенклатуре дошло простим преименовањем књижевног језика који је за потребе свога народа и његове културе у XIX веку реформисао Вук Караџић. Тај аксиом у науци о језику у *Декларацији* се свесно и вешто замагљује, мање упућене лукаво наводећи

¹ Године 1892. у Загребу је објављен *Хрватски њравопис* Ивана Броза, у години рођења другога, за судбину српског народа Ивановог судбоноснијег презимењака, чији ће генерал, равно столеће касније, и формално ставити тачку на српско-хрватску језичку и државну заједницу.

на странпутицу. Временски лимит допушта осврт на само неке делове најновије потурене нам коре од банане.

3. „Чињеницу (...) о заједничком стандардном језику полицентричног типа – односно о језику којим говори више народа у више држава с препознатљивим варијантама (...) потврђује штокавица као заједничка дијалекатска основица стандардног језика“, без осврта на степен разуђености штокавског наречја, испратићемо подсећањем да је за полазну, **само полазну** основицу тога језика узет дијалекат којим говори мање од 10% католика и наглашена мањина муслимана на простору тих „више држава“. Овде само подсећање на чињеницу да је и код тих једва десетак посто католика увек нешта секундарно: или су бивши православни носиоци херцеговачко-крајишког дијалекта променили веру, или су католици примили тај говорни тип од православних Срба.

4. Све у вези са настанком и историјом тога заједничког „полицентричног“ језика је јасно, с тим да се помало губи из вида да је вуковски, **Вуков** тип књижевног језика настао упорношћу појединца, иза чијег подухвата не стоје националне институције. Напротив, Карацић је свој подухват извео противно вољи свих националних званичних адреса: Српске цркве, Матице српске, Друштва српске словесности, српске владе. Уосталом, самоук из Тршића није дочекао укидање забране његовога дела у Србији. Стоји опаска Меше Селимовића да „Вук није пао с неба, већ је дошао после многих“ (Селимовић 1967: 7), али је он, за разлику од свих претходника са истим или сличним идејама, имао снагу карактера да свој посао, упркос отпору многих, камо спадају и веома моћни, чак и најмоћнији опоненти, приведе крају. До коначног резултата упорни реформатор је дошао одуставши од најважнијих начела прокламованих на почетку рада. Примена начела „опћене правилности“ своди се на архаизацију језичког израза. Вук је свесно, зна се и када и зашто, свежем љеду

надредио бајати *хљеб*, младој *ђевојци* знатно старију *дјевојку*, глаголски облик *дошо* вратио које столеће уназад и дошао до оне, из педагошких потреба исконструисне реченице „Дошао дјед и донио дванаест врућих хљебова“, реченице из његових позних списа, у којој је само *везник* и из народнога говора његовог Тршића, Дробњака, Требиња, Вишеградског Старог Влаха, Лакташа и осталих крајева херцеговачко-крајишког (раније источнохерцеговачког) дијалекта. И тако настаде „стандардни језик полицентричног типа“. Вашој пажњи принет је школски пример потврде теорије да је стандардни језик наддијалекатска категорија. И мање упућенима је јасно када је и зашто вуковски тип језика, патент једног човека, лакше прихваћен у Загребу, на простору БиХ и Црне Горе него у самој Србији. „Најјачи политички потез који је грађански Загреб икада повукао“ (Ивић 2001: 192) учинковито је партиципирао у окупљању готово свих католика између Бугарске и Словеније у хрватску нацију. Реч је о опредељењу кајкавског Загреба за штокавицу, при чему се губи из вида да штокавица коју су увели Илирци пре Вука, „бар у почетку, није била новоштокавска“ (Ивић 1991: 282). Тај новоштокавски језички израз није, да парафразирамо Мешу, пао с неба него је, што се у првим инструментима тога језика није крило, све узето од Вука, да је све по Вуку и Даничићу. Иван Броз то децидирано каже за *Хрвајски ѿравојис* да му је „израдио правила углавном према начелима, којих се држао Вук и Даничић“ (Броз 1892: III); седам година касније Томо Маретић је примере за своју *Грамајику и сѿилисѿику хрвајскоја или срѿскоја језика* узимао „из дјела писанијех најбољим књижевним језиком“ нагласивши „да је Вук Стефановић-Караѿић до данас први наш писац, што се тиче правилна и добра језика, да је он за књижевни језик оно, што је Цицерон био и јест за књижевни латински језик“ (Маретић 1899: I). За двотомни *Рјечник хрвај-*

скоја језика из 1901. године Фрањо Ивековић вели да је писан на основу грађе „из свијех књижевних дјела Вука Караџића и Ђура Даничића“, да би се „ово дјело могло звати и рјечник Српскоја језика и да су га написали Срби, јамачно би се тако и звало; али му је по једнакоме праву и по самим начелима Србаља Вука Караџића (Срб. и Хрв. 6) и Ђура Даничића (Диоба 5) име рјечник Хрвајскоја језика, јер су га списали и на свијет издали Хрвати“ (Ивековић–Броз 1901: III, V). Завршивши један озбиљан посао, кад су католици штокавци углавном прикупљени под барјак хрватске нације, званични Загреб ће, у оквиру „обране“ од „великосрпског хегемонизма“ стићи до познате *Декларације о називу и њоложају хрвајскоја књижевној језика*,² а онда почети „откривати“ „да су се два стандардна језика не само развијала без међусобне зависности, него је Вук од Хрвата преузео идеје и готове резултате за своју реформу. Свестан да се стварност не може сакрити, званични Загреб у последње време покушава да објасни како им је све у вези са језиком наметнуто па и тзв. Бечки договор“ (Реметић 2009: 431). О таквом понашању српски лингвисти су писали и пишу као о деловању оних који се ничега не стиде. У асиметрији етнонима *Бошњак* и лингвонима *босански језик* није било тешко видети накану стварања унитарне државе у којој би владали Бошњаци и њихов језик (Одлука бр. 1: 3). На крилима „Ресавске школе“ Бошњаци су *лакко* дошли до свих инструмената тога свога „језика“, гарнирајући преписано штиво појачаном дозом турцизама и квазитурцизама. Понашањем око језика којим су писали Шантић, Дучић, Кочић, Ћопић и други писци са простора Босне и Херцеговине они чувају од заборавља изреку „Добра

² Ваља знати да је «Декларација била објављена уз знање и прешутно одобрење неких од највиших хрватских партијских и државних кадрова» (Хрватски језик 2007: 47).

вакта ко образа нема“ (Реметић 2007/2008). О најмлађем актеру те балканске „полиглосије“ говориће овде позванији, које те ране, по природи ствари, више боле, а моја маленкост посеже за надом да се неће обистинити бар други део пророчанства ученога Дејана Медаковића, по коме ће „Црна Гора бити латиничка и католичка земља“.

5. У целој овој, изнуђеној причи – подсећање на плебисцитно признање готово свих да је реч о једном језику који његови корисници, по кодексима међународног права, могу звати по своме нахођењу. У томе су ових година најгрлатији Бошњаци (в. нпр.: Исаковић 2009: 17; Риђановић 2013: 14; Чедић 2009: 65; Вајзовић 2009: 139; Јахић 1999: 252). Будући да је истина „**оно што јесте**“, показало се да и ту столује фалсификат. „То псеудоправо измислили су хрватски филолози 1967. године у *Декларацији о називу и њоложају хрвајској књижевној језика*“, а филолози из других народа, из незнања или из користољубља, „то право су прихватили и ширили“, показано је на Округлом столу „Језик и писмо у Републици Српској“ у Бањој Луци 2011. године (Ковачевић 2012: 308).

6. У односу на сва досадашња атаковања на српски језик и на растакање српске језичке и културне баштине у целини у *Декларацији* се чини озбиљан додатни корак. Реченицом: „Све четири тренутно постојеће стандардне варијанте равноправне су и не може се један од њих сматрати језиком, а друге варијантама тог језика“, без увијања се тражи изравнавање статуса јединог „лингвистичког језика“ са његовим варијантама. Крајњи циљ је, нема сумње, затирање и имена српског језика, као и његових носилаца, пре свега на простору БиХ и Црне Горе, где су и српски народ и његов језик данас посебно угрожени. Уосталом, овде се на потирању лингвонима „српски језик“, као и српског имена у целини, радило још у доба Калаја, а поновљено октроисаним Петричевим аманд-

маном LXXI на Устав Републике Српске.³ Декларисти, дакле, траже да се одрекнемо и Вука, из чијег су језика изникле хрватска, бошњачка и црногорска варијанта његовога, Вуковога језика.

7. Примећено је да међу потписницима *Декларације* нема угледних лингвиста из Хрватске, где је посао око „српског питања“ практично завршен. Међу српским потписницима *Декларације* има и оних који не желе да уђу у *Енциклопедију Републике Српске*, из чега се чита њихов однос према, по мишљењу озбиљних адреса, једином вредном добитку српске стране у недавном грађанском рату.

8. Шта поводом овога пробног балона да, након свих досадашњих „споразума“ и договора о „заједничком“, „јединственом“ „недељивом“ и сл. „језицима“, чине српски лингвисти? Да ажурније раде на започетим и да покрену друге озбиљне послове у домену србистике. За оживотворење садржаја из реферата мога претходника подразумева се консензус позваних научних и државних институција на српском језичком простору. Да у домену писма, па и језика, све у оквиру спровођења политике јединственог српског културног и духовног простира (Стојичић 1995), евоцирамо успомену на време Стевана Немање, његових синова, унука и прауку и владара суседних српских земаља. Да се присетимо Твртковог преношења брзописа из Рашке на свој двор (Ивић 2001: 269). То је та тзв. „босанчица“, која је временом из Босне пренета у Славонију, да би Антун Матија Рељковић у XVIII столећу подсећао своје Славонце: „Ваши стари јесу српски штили, српски штили и српски писали“. Да након доношења усаглашених законских аката у Србији и

³ «1. Службени језици Републике Српске су: језик српског народа, језик бошњачког народа и језик хрватског народа. Службена писма су ћирилица и латиница». Федерални амандман, у обема редакцијама (бошњачкој и хрватској) гласи: «Službeni jezici Federacije BiH su: bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik. Službena pisma su latinica i ćirilica».

Српској, а по могућности и Црној Гори, у складу са праксом других европских народа настањених у више држава, припремамо једнака (или бар приближна) наставна средства и учила у трима државама. Ако на корицама правописа немачког језика пише: „на снази у Немачкој, Аустрији и Швајцарској“, да и на корицама наших приручника заживи: „На снази у Србији, Републици Српској и у Црној Гори“. Да заштитимо своје писмо, да направимо тај српски ћирилички буквар за сву српску децу, а уз буквар и српску читанку, о чијој је васпитној улози непотребно посебно говорити.

Другој страни остављамо да воде бригу о тој присвојеној туђој кабаници коју су „ставили у боју“ па је носе „као своју“.

Литература:

- Броз 1892 — Ivan Broz, *Hrvatski pravopis. Po naredenju Kr. zem. vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu*, Zagreb.
- Вајзовић 2009 — Branko Tošović, Arno Wonisch (ur.), *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*. — Graz (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität), Sarajevo (Institut za jezik), 2009.
- Грешел 2001 — Bernhard Gröschel, *Bosnisch oder Bosniakisch? Zur glottonymischen, sprachpolitischen und sprachrechtlichen Fragmentierung des Serbokroatischen*. — *Lingua et lingue, Festschrift für Clemens-Peter Hebermann zum 60. Geburtstag*, Achen, 2001, 157–172.
- Ивековић–Броз 1901 — Franjo Iveković i Ivan Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika. Sv. I-II*, Zagreb.
- Ивић 1991 — Павле Ивић, *Лингвистички оједи II. Из историје српскохрватског језика*. — Ниш (Просвета), 1991, стр. 325.
- Ивић 2001 — Павле Ивић, *Српски народ и његов језик. Приредуо Милорад Радовановић. Целокујна дела Павла Ивића V*. — Издавачка књижарница Зорана Стојановића (Сремски Карловци–Нови Сад), 2001, стр. 369 (са 3 карте).

- Исаковић 2009 — Branko Tošović, Arno Wonisch (ur.), *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*. — Graz (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität), Sarajevo (Institut za jezik), 2009.
- Јахић 1999 — Dževad Jahić, *Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora*. — Sarajevo (Ljiljan), 1999.
- Ковачевић 2012 — Милош Ковачевић, *Посијоји ли њраво народа на сојсџвено име именов њуђеџ језика*. — Језик и писмо у Републици Српској, Бања Лука (Академија наука и умјетности Републике Српске. Научни скупови, књ. XXIV, Одјељење књижевности и умјетности, књ. 13), 2012, 297–311.
- Маретић 1899 — Tomislav Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezik*, Zagreb.
- Одлука бр. 1 — *Одлука бр. 1 Одбора за сџандардизацију срџскоџ језика*. — Језик данас, Нови Сад (Матица српска), [Година II], бр. 5, 1–8.
- Реметић 2007/2008 — Слободан Реметић, *Добра вакџа ко образа нема (вандализам њод џлашиџом једноџ конџину-иџеџа)*. — Нова Зора 15–16 (Билећа–Гацко, Јесен/Зима 2007/2008), 68–75.
- Реметић 2009 – Слободан Реметић, *Језик у Босни и Херцеџовини у Кочићевом и нашем времену – сличносџи и разлике*. — Петар Кочић данас. Зборник радова, Бања Лука (Академија наука и умјетности Републике Српске. Научни скупови, књ. XV, Одјељење књижевности и умјетности, књ. 6), 2009, 417–442.
- Риђановић 2005 — Midhat Ridanović, *Ridanović o jeziku i još nekim stvarima iz Tamnog Vilajeta*. — Sarajevo (autor), 2005.
- Селимовић 1967 — Меша Селимовић, *За и џроџив Вука*. — Нови Сад (Матица српска), стр. 136.
- Стојичић 1995 — Ђоко Стојичић, *О џроџраму кулџурноџ једин-сџва срџскоџ народа*. — Српско питање данас. Други конгрес српских интелектуалаца (Београд, 22–23. април 1994), Београд, 1995, 108–112.
- Хрватски језик 2007 — Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, *Hrvatski jezik*. — Jezik, Zagreb, travanj 2007, god. 54, br. 2, 41–50.
- Чедић 2009 — Branko Tošović, Arno Wonisch (ur.), *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*. — Graz (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität), Sarajevo (Institut za jezik), 2009.

Slobodan N. Remetić
Academy of Science and Art
of Republika Srpska

DECLARATION ON COMMON LANGUAGE
Warning Under the Guise of a Continuum

Summary

The paper discusses the recently published „Declaration on Common Language“ as a serious test of the vigilance of Serbian linguists, who, under these circumstances, found themselves in the situation of „proving“ what is already proven and „explaining“ what is already explained, if needed. The „Declaration“ deliberately blurs the truth that today’s, in the planetary context unique „polyglossia“, in the area between Macedonia and Bulgaria, in the southeast, and Slovenia, in the northwest, occurred by renaming the literary language, which was reformed by Vuk Karadžić for the needs of his people and culture in the 19th century. By stating that „all four of the currently existing standard variants are equal“ and that one cannot „consider only one of them as a language, while treating others as variants of that language“, it is obviously required to give legitimacy to a counterfeit. The ultimate goal is, without doubt, the suppression of the very name of the Serbian language, as well as its bearers in the territory of Bosnia and Herzegovina, where the Serbian people and its language are nowadays most vulnerable.

Key words: Declaration on Common Language, counterfeit, suppression of *Serbian language* name.